

Opatření populační politiky

z příspěvku Marka Řezanky

V **polovině padesátých let dvacátého století** politické vedení v Číně poprvé přehodnotilo svůj přístup k populačnímu růstu (*počátkem padesátých let představovala úhrnná plodnost v průměru 6 dětí na jednu ženu v reprodukčním věku 15-49 let ve venkovském a 5 dětí na jednu ženu v městském prostředí*). **Roku 1956** započala série kampaní s cílem snížit úroveň plodnosti. Za prvé se navázalo na snahy z let třicátých o snížení negramotnosti a zkvalitnění zdravotní péče. Objevily se první programy sexuální výchovy a propagace antikoncepce. Ty se sice neprosadily, zato v roce 1957 došlo k naprosté liberalizaci potratového zákonodárství. Významným legislativním počinem padesátých let (*r. 1950*) bylo přijetí nového zákona o rodině (*novelizovaného v letech 1981 a 2001*). Zákaz bigamie měl umožnit ženám žijícím v nevyhovujících polygamních svazcích z těchto svazků odejít. Postavení ženy v čínské společnosti měla napomoci též liberalizace rozvodové politiky. **V letech 1958 až 1960 se realizoval tzv. Velký skok**. Ten měl reagovat na situaci, kdy se Čína pomalu industrializovala, ale současně byl nedostatek potravin. V době vrcholné centralizace se tedy realizoval pokus o decentralizaci - vytvoření velkých komun, jež byly ekonomicky odkázány samy na sebe, na svou industriální produkci, k níž nebyly dostatečně utvořené podmínky. Pracovní zátěž obyvatelstva v komunách byla nemalá - až dvacetihodinové pracovní dny, produktivita práce však nemohla za daných okolností vést ke kýženým plodům (*a také nevedla*), a na politickém vedení závislé venkovské obyvatelstvo, jež bylo Velkým skokem oslabeno, postihly v roce 1959 nepřízeň počasí, neúroda a následné hladomory. Centrální moc místo zlepšení podmínek lidí žijících se zemědělstvím tyto podmínky zhoršila, třebaže na relativně krátkou dobu.

V letech 1963-1965 probíhala v Číně druhá kampaň na snížení úrovně plodnosti, cílovou populací bylo především městské obyvatelstvo. Ve městech se jedné ženě během jejího reprodukčního věku měly narodit maximálně tři děti. Zvyšoval se sňatkový věk při vstupu do prvního manželství (*u žen i mužů*), začala se projevovat liberalizace potratové legislativy bez podpory programům sexuální výchovy. Zároveň je nutno dodat, že ruku v ruce s úpravou dostupnosti umělých přerušení těhotenství šla distribuce antikoncepce. Roku 1965 bylo oficiálním cílem čínské státní politiky snížení ročního populačního růstu na hodnotu jednoho procenta před koncem dvacátého století. Tato druhá kampaň (*řízená takzvaně z hora*) byla v polovině šedesátých let opět z hora přerušena, tentokrát v podobě „kulturní revoluce“. Mao si totiž uvědomoval, že svůj politický systém nastolil s tím, že bude mít oporu v rolnictvu, ale nedosáhl ničeho významného, čím by zemědělské obyvatelstvo pevněji připoutal ke svému režimu. **Sedmdesátá léta** přinesla relativní uklidnění vnitropolitické situace (*roku 1976 Mao zemřel*). **Třetí kampaň na snížení úrovně plodnosti se nesla v duchu „later, longer, lower“- „později, déle a méně“**. Státní politika se snažila působit na zvýšení průměrného sňatkového věku při uzavření prvního manželství.

Od roku 1979 je v Číně praktikována politika jednoho dítěte. Tato politika se však v žádném případě netýká národnostních menšin. Nástroje na její prosazování jsou především povahy ekonomické, a zejména ve městech i účinné. Zde je mnohem snazší kontrola narozených (*oproti venkovu*). Na podporu jednoduchých rodin byl vytvořen celý komplex „odměn a represí“. Rodiny se zaevidovaným jedním dítětem mají větší naději na řešení bytové situace, lepší přístup ke zdravotnickým službám, dostanou určitý příspěvek k platu. Ženy - matky mají v takovém případě nárok na placenou „mateřskou dovolenou“. Na dítě narozené ve vyšším pořadí stát nepřispívá nic. Koncem osmdesátých let se počal prosazovat dvoudětný model rodiny („*z dola*“), u populace velkých měst lze koncem devadesátých let vysledovat v úrovni porodnosti a plodnosti trendy obvyklé u ekonomicky a sociálně vyspělých společností

Od konce osmdesátých let se čínská vláda snaží o snížení podílu osob pracujících v zemědělství.

Podle představ čínské vlády by měl být v dohledné době snížen podíl venkovského obyvatelstva žijícího se zemědělstvím na asi třicet procent⁴. Vláda podporuje budování průmyslu a drobné podnikání na venkově. Podniká se nejčastěji na úrovni rodiny, před cizími pracovními silami je dávána přednost vlastním dětem. Finanční postih za nedodržení plánovaného rodičovství ani problémy s financováním studií nejsou pro venkovské rodiny zatím větším ohrožením jejich ekonomické situace. Zisk plynoucí z podnikání je vyšší než ztráty. V letech 1980-1983 postihovala legislativa narození dítěte druhého a vyššího pořadí i na venkově (*mimo národnostní menšiny*). Zároveň došlo k dekolektivizaci zemědělství v nejchudších oblastech Číny, kde kolektivní družstva byla z hlediska zajištění obživy místních obyvatel nefunkční. Od poloviny osmdesátých let byla zmírněna centralizace, nastalo určité politické názorové štěpení, rolníci dostali větší pravomoci při rozhodování, co a jak pěstovat. Pokud prvorozené dítě bylo pohlaví ženského, mohla mít žena žijící na venkově ještě jedno dítě, aniž by za to byla ekonomicky postihována.